

15-20 perc

Mottó

„...az emberek szíves-örömezt azonosulnak személyiség-profilokkal, érkezzon az egy MBTI-hez hasonló elemzés vagy egy jobban kidolgozott skála eredmény formájában. A profil identitásuk részévé válik, sokkal inkább, mint a kedvenc pizzájuk” B. R. Little

Típuselméletek

Ez a pszichológia legrégebbi területe, viszont olyan tanulságos felismeréseket tartalmaz, amiket kár lenne figyelmen kívül hagyni. *Hippokratész* i. e. 400-ban alkotta meg máig ható típusát, azóta is újra és újra születnek típusok válaszként a gyakorlat által felvetett kérdésekre.

A tipológiák alapja

"A tipológia az emberi megnyilvánulások, tulajdonságok végtelen - s ezért kezelhetetlen - sokféleségét akarja *visszavezetni néhány lényeges sajátosságra, alaptényezőre*. Meghatározza az alaptényezőkkel együtt járó vagy azokból következő tulajdonságok körét, s így véli megkönnyíteni a diagnózist. Eszerint elég, ha a személy főbb jellegzetességeit rögzítjük: ezek segítségével típusba sorolhatjuk és utóbb nagy valószínűséggel következtethetünk a típusával együtt járó további tulajdonságaira is." (Halász-Martón, 1978, 5. o.)

A gyakorlat által felvetett kérdések

Az alaptényezőket az ember állandó sajátosságai körében keresték, így először az állandó és észrevehető testalkati jegyeket és a viselkedés mögött húzódó feltételezett hajlamokat vették alapul. A gyakorlat által felvetett igény az ember *gyors megítélése* volt. Mivel ez lehetetlen, e "gyorsaságért" a tipológiák nagy árat fizettek, azaz az alkalmazott típusok tudományos rangja messze elmarad más területekétől.

Hippokratész típustana

Görög orvos, (i. e. kb. 460-kb. 370). A neve alatt fennmaradt írásokat a „Hippokratészi gyűjtemény tartalmazza. „Felfogásának lényege a gondos megfigyelésen és feljegyzéseken alapuló tapasztalati tudás nagybecsülése, és a környezet döntő fontosságának felismerése volt. A gondos megfigyelést fölébe helyezte az elméleti spekulációknak. A megfigyelésekből vont le

Hippokratész az endokrinológia felfedezését igencsak megelőzve, négy alapvető, a testfolyadékokkal kapcsolatban álló személyiségtípusról írt: a túl sok fekete epe melankolikus (depressziós), a túl sok sárga epe kolerikus (ingerlékeny), a vér szangvinikus (derűlátó), végül a nyálka flegmatikus (nyugodt, közönyös) típust eredményez. Mindez szervesen beágyazódott az ókori természetfilozófiába.

Miért lehetséges a típusba sorolás?

E típustan központi gondolata az volt, hogy bizonyos *élettani sajátosságok meghatározzák a vérmérsékletet és az ezzel összefüggő lelki tulajdonságokat* is. A modern orvostudomány jóval később igazolta, hogy a temperamentum valóban összefüggésbe hozható a test kémiai viszonyaival.

A másik lényeges tényező, ami lehetővé teszi a típusba sorolást, hogy a tapasztalatok alapján az állapítható meg, hogy a testi és lelki sajátosságok, jelen esetben az érzelmek keletkezésének gyorsasága szempontjából az emberek *nem egyenletesen oszlanak* meg. Tehát nem az a helyzet, hogy ugyanannyi ember van, akinek az érzelmei a leggyorsabban keletkeznek, mint ahánynak az érzelmei kevésbé gyorsan és ismét ugyanannyi, akiknek még egy fokkal kevésbé gyorsan keletkeznek, és így tovább, hanem létezik néhány *kitüntetett góc, amely körül az emberek nagy része sűrűsödik* és e góctól távolodva pedig ritkábban oszlik meg. (Halász-Martón, 1976. 9. o.) Az eredeti Hippokratész felfedezéseket a római Galenus

fejlesztette tovább, így ezt a típustant *hipokratészi-galenusi* típustannak is szokták nevezni.

A négy típus jellemzői

- A *szangvinikus* vérmérsékletű emberből árad az életkedv. Egészséges kinézetű, gyors eszű és mozgású. Gyors érzelmi hullámzások jellemzik, barátságos, közlékeny.
- A *kolerikus* típusból a tetterő sugárzik, testtartása határozott. Érzelmi reakciói gyorsak, de tartósak, sokszor elragadják indulatai.
- A *melankolikus* gondterhelt, törékeny, hiányzik belőle az élénkség. Érzelmei lassan fejlődnek ki, de válhatnak nagyon erőssé és tartóssá. Ha döntésről van szó határozatlan, nehezen szánja el magát.
- A *flegmatikus* mozgása lassú, érzelmei nagyon lassan fejlődnek ki. Higgadt, egykedvű, nagyon nyugodt.

Kevés ilyen szívósan fennmaradó elméletet ismerünk a pszichológiában, ez a négytagú tipológia jól párhuzamba hozható sok mai rendszerrel, amelyekkel a személyiség *emocionális bázisát* osztályozzák. Ez a tipológia is figyelmen kívül hagyta a struktúra egyediségét.

Egy mai értelmezés

Florence Littauer tolmácsolásában a következőképpen alkalmazható az említett tipológia: " Először a nyersanyagot, vagyis alapvető természetünket kell tisztán látnunk,..."(Littauer, 1995.16-20 o.) ezért célszerű megismerkedni azokkal a vérmérsékleti típusokkal, amiket Hippokratész írt le. "Jót derülünk a népszerű szangvinikussal, akiből sugárzik az életöröm. Elkomolyodunk a tökéletes melankolikustól, aki mindenben a hibátlan rendezettségre törekszik. Nekilendülünk az erőteljes kolerikussal, aki született vezető. Végül lazíthatunk a békés flegmatikussal, aki könnyű szívvel kiegyezik az étellel." (Littauer, 1995. 20. o.)

A vérmérséklet a *reagálás-viselkedés* stílusáról szól, más tényezőkről (pl. intelligencia) semmit sem mond. Kiemelkedő erkölcsi karakter bármelyik típussal megfér, mint ahogy kifejezetten alacsony értelmi teljesítőképesség is jellemezheti

bármelyiket. Tehát a vérmérsékleti típusból nem következik az ember kedvező vagy kedvezőtlen megítélése.

Littauer szerint mindenki a négy alapvető típus egyedi keveréke. Ezen az elméleten alapuló terápiájának célja az önismeret és mások elfogadásának fejlesztése.

"Megtagadhatjuk-e ezek után egy ilyen életerős elmélettől annak elismerését, hogy legalább van benne valami" teszi fel a kérdést G. Allport. A válasz: "Aligha. Kettős erénye, hogy egyrészt erősen épít a test kémiai működésére, másrészt elég rugalmas ahhoz, hogy az elemzés számos logikai dimenziójával jól illeszkedjék."(G. Allport, 1997. 51. o.)

Theophrasztosz jellemrajzai

Theophrasztosz (i. e. 372-287) állítólag 99 éves korában írta meg „emberi jellemek” címmel a könyvét, melyben arra a kérdésre kereste a választ, ami a mai kutatókat is foglalkoztatja: „miért van az, hogy az összes görög emberre ugyanaz a nap süt, mindegyikünk ugyanabból a tudásból részesül, és mégis oly sokfélék vagyunk, mi görögök?” (Eysenck, 1989.188.o.) E kérdésre keresve a választ, 30 személyiségtípusra tett javaslatot, melyeket jellemrajzokkal mutatott be. Könyvében a típusok domináns jellegzetességeit, jellemző viselkedéseit írta le. A típusok elnevezései közül néhány: a Hazug, az Ízléstelen, a Hízog, a Zsugori, stb. G. Allport e megközelítéseket a személyiség irodalmi ábrázolásának nevezi. Theophrasztosz harminc fennmaradt jellemrajzában „közismert embertípusokról” ad rövid, de találó leírást, amely szerinte bármely korban pontosan jellemzi e kategóriákat. A "Jellemrajzok"-ban pl. a következő módon történt a személyiségtípusok leírása: "(...) a fősვნყség egyes emberek domináns vonása, dinamikus és irányító erő, a viselkedés valódi mozgatórugója. Stabil, bejósolható, következetes és kényszerítő vonás. A fősვნყ ember esetében leírt tizenkilenc viselkedéses példa kivétel nélkül e fő jellemvonást ábrázolja." (Allport, 1997, 56. o.)

1. C. G. Jung által megállapított típusok

Carl Gustav Jung, (1875-1961) svájci pszichológus 1895-től a bázeli egyetemen orvostudományt tanult. 1900-ban E. Bleuler asszisztense lett, 1909-től a freudi csoporthoz csatlakozik, a Nemzetközi Pszichoanalitikus Egyesület titkára lesz. Freuddal való kapcsolatára rányomja bélyegét, hogy nem fogadja el libidó- elméletét. Műveivel nem csak a pszichoanalízisre fejt ki nagy hatást, hanem a pszichológiára, teológiára, néprajzra és a művészetekre. A pszichológiában a jungi gondolatok közül főként az extroverzió, introverzió és az archetípus fogalmak kerültek be. Wikipédia.

Extroverzió-introverzió

C. G. Jung kutatásai nyomán vált ismertté az extroverzió-introverzió személyiségdimenzió.

Az extrovertált ember *kifelé forduló*, pszichikus aktivitása főleg a külvilág felé irányul. könnyen teremt kapcsolatokat, jól kommunikál, kedveli a szereplést igénylő helyzeteket. Problémáit szívesen megosztja másokkal.

Az introvertált személyiség *befelé forduló*, pszichikus akti-vitása befelé, önmaga felé irányul, nehezen teremt kapcsolatokat, nem szívesen szerepel nyilvánosan, problémáit inkább önmaga oldja meg.

A négy alapvető funkció

Jung szerint a külső világból érkező jeleket *négy alapvető funkció* továbbítja és dolgozza fel:

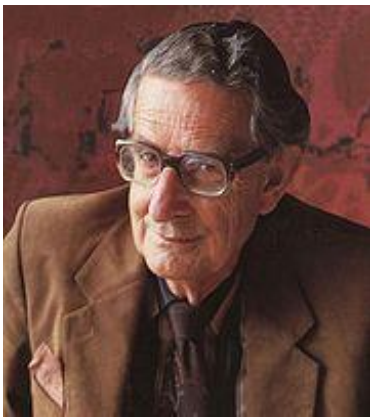
- a gondolkodás,
- az intuíció,
- az érzés
- az érzékelés.

Minden emberben a négy közül *valamelyik dominál, kettő kifejlődik, egy pedig elsorvad*. Ennek alapján, akinél a gondolkodó funkció dominál, annak a világos, logikus gondolkodás az erőssége, képes a problémákat módszeresen elemezni. Az intuitív típusnak remek ötletei vannak, képzeletével közelít a problémákhoz. Az érző típus az emberi értékek alapján szemléli a problémákat, nem jellemző rá a dolgok

higgadt mérlegelése. Az érzékelők erőteljes, gyakorlatias emberek, akik a tetteket kedvelik.

Ezeknek a gyakorlatban is megfigyelhető viselkedéseknek jungi értelmezése és elnevezése nagymértékben hozzájárulhat az interakciók árnyaltabb értelmezéséhez a tolerancia növeléséhez, a vezetői munkában pedig segíthet abban, hogy a különböző feladatokat pontosabban illesszük az adott személyekhez.

Hans Jürgen Eysenck elmélete

Német származású, angol személyiségpszichológus, 1916-ban született Berlinben és 1997-ben halt meg Londonban. 1934-ben hagyta el a nemzeti szocialista Németországot. A háború alatt a pszichiátriai diagnózisok hitelességét vizsgálta. A háború után a Londoni egyetemen tanított, ahol a pszichológia professzora lett. Erősen hitt az empirikus kutatási módszerekben, főként a faktoranalízisben. Intenzíven részt vett az intelligencia kutatásokban, és erősen bírálta a meglévő tesztek. A személyiség-kutatások terén a személyek közötti genetikailag meghatározott különbségekből indult ki, s megalkotta saját személyiségmodelljét, amelynek fő vonalait e fejezetben ismertetjük. Wikipédia.

Eysenck faktoranalízist alkalmazott elméletének kidolgozásához, amely bizonyos számú mérés közötti korrelációkat vizsgálja, és azzal, hogy az egymással leginkább korrelálókat együvé csoportosítja, kevesebb és egymástól független dimenzióra, faktorra redukálja őket. Eysenck több ezer vizsgálati személyre kiterjedő kutatások alapján azt állapította meg, hogy az emberek a következő dimenziók mentén sorolhatók típusokba:

- extroverzió-introverzió
- neurotikusság-stabilitás

Később ezt kiegészítette a pszichotikusság és az intelligencia dimenziókkal.

Az extrovertált-introvertált fogalmakat a következő értelemben használja:

Extroverzió

A tipikus extrovertált: társaságkedvelő, sok barátja van, szereti, ha emberek veszik körül, szívesen beszél, nem szívesen olvas vagy tanul magában. Szüksége van az izgalmakra, szeret kockáztatni, kedveli a változatosságot. Vidám, optimista, könnyen agresszívvé válik, érzéseit nem nagyon kontrollálja, nem egészen megbízható. Tehát az extroverzió dimenzió a szociabilitás és az impulzivitás összetevőkre bontható.

Introverzió

A tipikus introvertált: befelé figyelő, visszahúzódó, csendes, inkább egyedül van, mint emberek között. Kevés, mély kapcsolata van, másokkal tartózkodó. Nem kedveli az izgalmakat, előre megtervezi a dolgait, felelősséggel végzi a dolgait, szeret szabályok szerint élni, megbízható. Érzéseit kontroll alatt tartja, nehéz kihozni a sodrából. Az erkölcsi normák fontosak a számára.

E leírásoknak kevés ember felel meg teljesen, mivel a szélső értékekre vonatkoznak, a legtöbb ember valahol a két véglet között helyezkedik el. Eysenck kutatásai alapján úgy véli, hogy a szangvinikusok és a kolerikusok az extravertáltakhoz tartoznak, a melankolikusok és a flegmatikusok pedig az introvertáltakhoz.

Neurotikusság

A neurotikusság dimenzió az érzelmi labilitás fogalmához hasonló. Akikre ez nagy mértékben jellemző, azok aggodalmaskodóbbak, szorongóbbak, esetükben gyakoriak az alvási, táplálkozási rendellenességek, mindezek ellenére megfelelnek a társas élet különböző területein

Eysenck elméletének oki tényezői összetettek és biológiai jellegűek, hipotézisei neurofiziológiai hátterét kísérletek hosszú sorával próbálta bizonyítani. Az emocionalitást és a neurotikusságot a vegetatív idegrendszer válaszkészségével hozza összefüggésbe. Mindezek alapján Eysenck "úgy véli, hogy a személyiségfaktorok nem közvetlenül öröklődnek, hanem az ember csak egy bizonyos fajta idegrendszert örököl, ami arra hajlamosítja, hogy egy bizonyos irányba fejlődjék. A személyiség

végső formáját az egyén biológiai öröksége azokkal a környezeti befolyásokkal kölcsönhatásban határozza meg, amelyekkel élete során szembetalálkozik."(Peck-Whitlow, 1983. 87.o.)

E típusok mellett még sok másik tipológia is született, kevésbé maradandók és ismertek, közöttük olyanok is, amelyek az emberi test, arc, a koponya jellemzői és a jellem közötti szoros kapcsolatot feltételezték (Lavater, Gall, Kretschmer stb.). Közülük néhány, tudományos igényrel született elmélet gyorsan óriási népszerűsége tett szert és sok visszaélést követek el üzletszerű felhasználásuk során, olyan módon használták őket, amelyekre e gondolatok nem is voltak alkalmasak. Hallatlan népszerűségük azonban gyakran hozzájárult ahhoz, hogy leegyszerűsített, eltorzított változataik bekerüljenek a hétköznapi gondolkodás sztereotípiái közé.

Összefoglalás

Egyrészt nyilvánvaló, hogy ahány ember, annyiféle személyiségbe szerveződik az őt alkotó tulajdonságok együttese. Ennek ellenére fontos mind a tudományban, mind a hétköznapi életben, hogy általánosan is érvényes dolgokat tudjunk mondani az egyes emberről, mivel ez szükséges ahhoz, hogy megismerjük a másik embert. A típusok erre az ellentmondásra próbálnak megoldásokat adni azáltal, hogy a nagymértékű különbségeken belül tapasztalható hasonlóságok megragadására törekszenek. Ezeknek az elméleteknek a képviselői azt állítják, hogy az egyének egymástól minőségileg különböző típusokba sorolhatók. Előnyük az egyszerűség, ez azonban egyidejűleg megnehezíti, hogy megragadják az emberi személyiség összetettségét és változatosságát.

Érdekesség

A C. G. Jung által felhasznált típusokat felhasználva Cathrin Briggs és lánya Isabel Myers létrehozták a Myers – Briggs típusindikátort. „A Jung munkássága alapján kidolgozott, majd Briggs és Myers által finomított és modernizált elmélet négydimenziós állapotterével (introvertált/extrovertált, érzékelő/intuitív, érző/gondolkodó, megítélő/észlelő) kifinomultabb, de még mindig a kezelhetőség és érthetőség tartományán belül van, így előrelépésnek tekinthető. A tesztet évente több százezer ember tölti ki, az üzlet világában is igen népszerű, tréning jellegű képzéseken gyakran használják, tudományos elismertsége azonban nem túl nagy. Mint minden

önértékelés esetén, az MBTI-nél is fellép a Barnum hatás¹. Az alany magára ismer a leírásokban, miközben azokban olyan általános leírások találhatók, amelyek az emberek többségére igazak. Wikipédia.

Kitől érdemes még tanulni?

Brian R. Little a személyiségpszichológia professzora az „Én, jómagam és a többiek” című könyvében a típustanokról is kifejti a véleményét a legújabb kutatási eredmények tükrében.

Kérdések a megfelelőséghez:

Milyen szempontból hasznos ma a szervezetben a hippokratészi típusok ismerete?	
Milyen hasznosságuk van a jungi típusoknak a szervezői, vezetői munka során?	
Hogyan építhető be a hippokratészi modell az eysenckibe?	

¹ A **Barnum-hatás** (a személyes megerősítés téveszméje) szerint egy egyén nagy valószínűséggel bármely felületes, részletekbe nem bocsátkozó személyiség-jellemzést pontosnak, magára illőnek fog találni, ha azt a meggyőződést keltik benne, hogy az kifejezetten az ő számára készült. Wikipédia

Adaptáció a kiválósághoz:

Képzelve el, hogy ha egy jól működő 5 fős kutatócsoport kialakítását bízzák Önre, amelynek az emberek pénzügyi viselkedése témakörében kell pályázati pénzt szereznie és kutatási eredményeket produkálnia. Az olvasóleckében leírtak alapján milyen típusú embereket válogatna ebbe a kutatócsoportba? Válaszoljon maximum egy oldalban, érveljen az álláspontja mellett!

Felhasznált irodalom:

Allport, Gordon (1997): A személyiség alakulása. Kairosz Kiadó, Budapest.

Atkinson, Rita L. – Atkinson, Richard C. – Smith, Edward E. – Bem, Daril J.(1995): Pszichológia Osiris-Századvég, Budapest.

Halász L. - Marton M. (1978) Típustanok és személyiségvonások. Gondolat Kiadó.

Little, B. R. (2017) Én, jómagam és a többiek. HVG Könyvek, Budapest.

Peck, David - David Whitlow, David (1983): Személyiségelméletek. Gondolat Kiadó, Budapest.

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR
KÖZGAZDÁSZ KÉPZÉS
TÁVOKTATÁSI TAGOZAT
LECKESOROZAT
COPYRIGHT © SZTE GTK 2017/2018

A LECKE TARTALMA, ILLETVE ALKOTÓ ELEMEI ELŐZETES,
ÍRÁSBELI ENGEDÉLY MELLETT HASZNÁLHATÓK FEL.

JELEN TANANYAG
A SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEMEN KÉSZÜLT
AZ EURÓPAI UNIÓ TÁMOGATÁSÁVAL.
PROJEKT AZONOSÍTÓ: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

